

Arkadiusz Żukowski

**„Stereotypy a migracje międzynarodowe w XXI wieku. Perspektywa
polska”
(Stereotypes and international migrations in the 21st century. Polish
perspective)**

Wykonana na rzecz Activity: 6,7

Stereotypy należą do narzędzi poznawczych dzięki, którym w sposób orientacyjny postrzegamy otaczającą nas rzeczywistość i przede wszystkim świat społeczny. Stereotypy jako konstrukty myślowe mogą mieć także wartościowanie neutralne dostarczając nam uproszczonej wiedzy o zjawiskach i procesach społecznych. Jednym z takich zjawisk są migracje międzynarodowe, wokół których wytworzyło się wiele stereotypów. Takie schematy poznawcze wynikają z generalnego uogólnienia na podstawie globalnych trendów, które przez ostatnie dekady kształtowały kierunki i zmiany w międzynarodowych migracjach. W ostatnich latach jesteśmy świadkami pewnych zmian trendów, które dotychczas dotyczyły takich tendencji jak: migracja Południe – Północ, przewaga ilościowa mężczyzn nad kobietami w międzynarodowej migracji, czy przewaga ilościowa pracowników nisko wykwalifikowanych na wysoko wykwalifikowanymi.

Współcześnie najczęściej światowe ruchy migracyjne przedstawia się w tradycyjnym już schemacie Południe-Północ¹. Nacisk kładzie się na analizę migracji „z krajów biednych do bogatych”.

¹ Np. J.A. Scholte, Introduction. A Globalizing World, w: The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations, pod red. J. Baylisa, S. Smitha. New York 1997, s. 15.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

Na przełomie XX i XXI wieku na świecie odnotowano znaczny wzrost międzynarodowej migracji. W latach 1990-2013 liczba migrantów wzrosła o 50%, wynosząc 77 milionów osób. Znaczna część tego wzrostu wystąpiła w latach 2000-2010, w tym okresie liczba migrantów średnio rocznie wzrastała o 4,6 miliona w porównaniu z 2 milionami rocznie w okresie 1990-2000². Należy też zwrócić uwagę na odwrócenie tendencji i wyjście po za dotychczasowe stereotypowe myślenie o migracji w kontekście Północ - Południe. Pomimo, że w latach między 1990 a 2013 rokiem Północ zyskała wyższą bezwzględną liczbę imigrantów, to od 2000 roku średnia roczna stopa wzrostu imigracji na Południu przewyższyła średnią roczną stopę wzrostu w stosunku do Północy, odpowiednio 2,3% w porównaniu z 2,1%. Natomiast od 2010 roczne tempo wzrostu spadło zarówno na Północy jak i na Południu, odpowiednio 1,5% w porównaniu do 1,8%.

Szczegółowe zmiany w migracjach międzynarodowych zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1: Międzynarodowa migracje na podstawie poziomu rozwoju i głównych obszarów w latach 1990-2013

	Międzynarodowa migracja (miliony)				Średnia roczna zmiana migracji (procenty)					
	1990	2000	2010	2013	1990-2000	2000-2010	2010-2013	1990-2000	2000-2010	2010-2013
Świat	154.2	174.5	220.0	231.5	2.0	4.6	3.6	1.2	2.3	1.6
Kraje rozwinięte	82.3	103.4	129.0	135.6	2.1	2.6	1.9	2.3	2.3	1.5
Kraje rozwijające się	71.9	71.1	91.0	95.9	-0.1	2.0	1.6	-0.1	2.5	1.8
Afryka	15.6	15.6	17.1	18.6	0.0	0.2	0.5	0.0	0.9	2.8
Azja	49.9	50.4	67.8	70.8	0.1	1.7	1.0	0.1	3.0	1.5
Europa	49.0	56.2	69.2	72.4	0.7	1.3	1.1	1.4	2.1	1.5
Ameryka Łacińska i Karaiby	7.1	6.5	8.1	8.5	-0.1	0.2	0.2	-0.9	2.2	1.8
Ameryka Północna	27.8	40.4	51.2	53.1	1.3	1.1	0.6	3.7	2.4	1.2
Oceania	4.7	5.4	7.3	7.9	0.1	0.2	0.2	1.5	3.1	2.6

² United Nations Department of Economic and Social Affairs / Population Division, *International Migration Report 2013*, s. 1.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2013). Trends in International Migrant Stock: The 2013 Revision-Migrants by Age and Sex (United Nations database, POP/DB/MIG/Stock/Rev.2013/Age).

W latach 1990-2013 do państw Północy przybyło 53 milionów emigrantów, z czego 78% czyli 42 milionów urodziło się na Południu. W skali świata, międzynarodowi migranci stanowią względnie mały odsetek całkowitej populacji. W roku 2013 stanowili oni 3,2% światowej populacji w porównaniu z 2,9% w 1990 roku. Na Północy w roku 2013 imigranci stanowili 10,8% całkowitej populacji w porównaniu z 1,6 % państw Południa. W latach 1990 – 2013 na Północy dokonał się procentowy wzrost międzynarodowych migrantów w całkowitej populacji, natomiast takiego zjawiska nie było można zaobserwować na Południu. W skali świata w 2013 roku było 232 miliony międzynarodowych migrantów, z czego 59 % z nich żyła w krajach rozwiniętych a 41% w krajach rozwijających się³.

Widoczne są także zmiany w trendach dotyczących procentowego udziału płci w migracjach międzynarodowych. W 2013 roku kobiety stanowiły 48% całkowitej liczby migrantów na świecie. Można dostrzec także zmiany kierunków migracji kobiet. Na Północy kobiety stanowiły 52% całkowitej liczby migrantów, natomiast na Południu tylko 43%. W latach 1990-2013 na Południu zaobserwowano tendencję spadkową jeśli chodzi o procentowy udział kobiet w migracji z 46% w 1990 roku do 43% w 2013 roku. Natomiast na Północy w tym samym okresie udział kobiet w migracji nieznacznie wzrósł z 51% do 52%⁴. Spadek procentowy liczby kobiet na Południu spowodowany był gwałtownym wzrostem męskich migrantów szczególnie w państwach azjatyckich. Między rokiem 1990 a 2013 wzrost liczby migrujących mężczyzn w stosunku do migrujących kobiet wyrażał się w stosunku 3,1% do 1,9%. Ilościowy wzrost męskiej migracji spowodowany był przede wszystkim zapotrzebowaniem na migrantów zarobkowych w branży naftowej, szczególnie do państwach Azji Zachodniej i Bliskiego Wschodu.

W latach 1990-2013 zanotowano proporcjonalny wzrost udziału kobiet w migracji międzynarodowej z wyjątkiem takich obszarów jak Afryka i Azja. W Ameryce Łacińskiej i na Karaibach odsetek kobiet w całkowitej emigracji wzrósł z 50% w 1990 roku do 52% w

3 United Nations Department of Economic and Social Affairs / Population Division, *International Migration Report 2013*, s. 1.

4 United Nations Department of Economic and Social Affairs / Population Division, *International Migration Report 2013*, s. 7.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

2013 roku. Wzrost ten spowodowany był przede wszystkim procesem starzenia się emigrantów z wyżej wymienionych obszarach. Większy proporcjonalny udział kobiet w liczbie migrantów wynika z faktu, iż statystycznie żyją one dłużej. Mianowicie chodzi o migrantów, którzy przybyli do krajów rozwiniętych kilka dekad wcześniej i osiągnęli wiek poprodukcyjny. Natomiast widoczna jest przewaga procentowa mężczyzn w takich obszarach jak Azja 58% czy Afryka 54%, gdzie migrację odbywały się w krótkich okresach. Przykładowo w Azji procentowy udział kobiet w migracjach zmniejszył się z 46% w 1990 roku do 43% w 2013 roku. W 2013 roku kobiety stanowiły ponad połowę imigrantów w 101 państwach. W 11 państwach azjatyckich tylko jeden na trzech imigrantów był płci żeńskiej. Państwa takie jak Katar czy Zjednoczone Emiraty Arabskie są państwami gdzie odsetek kobiet był najniższy w 2013 roku⁵, co wynika przede wszystkim z napływu pracowników okresowych płci męskiej.

Przekształceniom ulega także struktura wieku w światowej migracji. W 2013 roku, $\frac{3}{4}$ międzynarodowych migrantów było wieku 20-64 lat. W tym roku 171 milionów międzynarodowych migrantów było w wieku produkcyjnym, z czego 61% z nich zamieszkiwało kraje rozwinięte. Ten rozkład zmienił się nieznacznie od 2000 roku kiedy liczba tej grupy migrantów w państwach Północy wynosiła jeszcze 62%⁶. Mimo, że jeszcze w 2013 roku w państwach Północy znajdowała się największa liczba migrantów w wieku produkcyjnym, to liczebność tej grupy szybciej rośnie w państwach Południa, niż w państwach Północy. Na Południu liczba migrantów w wieku produkcyjnym wzrosła o 44% z 46 milionów w 2000 roku do 67 milionów w 2013 roku, w porównaniu do 37% wzrostu Północy z 76 milionów w 2000 roku do 104 milionów 2013 roku. Udział kobiet w tej grupie stanowił połowę w państwach Północy (52%) w porównaniu z 1/3 (33%) na Południu. Patrząc globalnie, 15% międzynarodowych migrantów jest poniżej 20 roku życia. Proporcje młodych migrantów są zasadniczo wyższe w krajach rozwiniętych 23% w porównaniu z 10% w krajach rozwijających się. Liczba migrantów poniżej 20 roku życia w ostatnich dekadach wykazuje tendencję spadkową. Odsetek młodych migrantów w 1990 roku wynosił 21%, w 2000 roku 18%, a w 2010 roku już tylko 15%⁷. W skali światowej w 2013 roku 25 milionów

5 Ibidem, s. 8.

6 Ibidem.

7 Ibidem.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

migrantów miało 65 lat lub więcej. Dwa razy więcej z nich zamieszkiwało państwa Północy niż Południa. Między rokiem 1990 a 2013 liczba starszych migrantów znacząco wzrosła na Północy w porównaniu do niewielkiej zmiany na Południu. Kraje rozwinięte zamieszkiwało 98% z 7 milionów całkowitej liczby starszych międzynarodowych migrantów. Wynika to z faktu, że kraje rozwinięte stanowią ciągle magnes przyciągający migrantów, którzy po przekroczeniu wieku produkcyjnego nie chcą wracać do swoich rodzimych krajów rozwijających się, gdzie stopa życiowa jest nadal niższa. Odsetek starszych migrantów jest wyższy dla kobiet 13% niż dla mężczyzn 9%. W 2013 roku 56% starszych migrantów stanowiły kobiety. W krajach rozwiniętych 57% wszystkich migrantów powyżej 65 roku życia stanowiły kobiety w porównaniu z 52% w krajach rozwijających się⁸.

Zmiany widoczne są także w poziomie wykształcenia migrantów międzynarodowych. W wartościach bezwzględnych możemy dostrzec, że największa liczba wykwalifikowanych migrantów pochodzi z Europy, Azji Południowej i Wschodniej oraz w mniejszym stopniu z Ameryki Środkowej. Niemniej jednak, jako odsetek lokalnej wykształconej siły roboczej, najwyższy wskaźnik takiej migracji zaobserwowano w Ameryce Środkowej i Afryce, szczególnie na jej wschodnim i zachodnim wybrzeżu. W latach 1990-2000, również te regiony doświadczyły największego wzrostu drenażu mózgu⁹. Emigracja wysoko wykwalifikowanych robotników z krajów rozwijających się jest najwyższa w takich państwach jak Filipiny, Indie, Chiny, Meksyk czy Wietnam, jednakże podobny proces można zaobserwować w krajach rozwijających się takich jak Wielka Brytania, Niemcy, Kanada czy Włochy¹⁰. Podczas gdy światowy PKB wzrósł o 51% w latach 1990 – 2000, to liczba imigrantów do państw OECD wzrosła w tym czasie również o 51%, przy czym liczba wykwalifikowanych robotników wyniosła 70%¹¹. Ciekawym zjawiskiem, które się pogłębia jest także wpływ zmian klimatu na międzynarodowe migracje. Zjawisko to zaczyna dotykać

8 Ibidem., s. 9.

9 F. Docquier, A. Marfouk, *Measuring the international mobility of skilled workers (1990-2000) - Release 1.0*, World Bank Publications, 2004, s. 34.

10 Ibidem, s. 28.

11 H. Rapoport, *Skilled Migration: The Perspective of Developing Countries*, World Bank Publications, 2004, s. 3.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

coraz więcej państw takich jak: Bangladesz, Ghana, Etiopia czy Sudan¹². Zmiany klimatyczne mogą stać się w przyszłości jednym z głównych czynników determinujących międzynarodowe migracje.

W okresie 1950-2010 kraje rozwinięte doświadczyły dodatniego salda migracji międzynarodowych, podczas gdy kraje rozwijające się ujemnego salda migracji. Na przestrzeni ostatnich dekad kraje rozwinięte doświadczyły procentowego wzrostu imigracji, z 2,5 milionów rocznie w okresie 1990 – 2010, do 3,5 milionów rocznie w okresie 2000 – 2010. Europa i Ameryka Północna zyskały najwięcej migrantów, podczas gdy takie regiony jak Azja i Ameryka Łacińska czy Karaiby miały ujemne saldo migracji. Jednakże saldo migracji do Ameryki Północnej ma tendencję spadkową, z 1,4 miliona imigracji rocznej w latach 1990 – 2000 do 1,3 miliona w latach 2000 – 2010. Inaczej sytuacja przedstawia się w Europie, gdzie saldo migracji podwoiło się w tym samym okresie z 1 miliona imigracji rocznej do 1,9 miliona. W latach 1950 – 1960 populacja zarówno w krajach rozwiniętych i rozwijających się zasadniczo rosła w związku z przyrostem naturalnym. Od dekady 2000 – 2010, saldo migracji stało się podstawowym źródłem wzrostu w krajach rozwiniętych, podczas gdy w krajach rozwijających się wzrost liczby ludności spowodowany był przede wszystkim przyrostem naturalnym. Odwołując się do dokonanych prognoz, populacja w krajach rozwiniętych będzie ciągle rosła do dekady 2040-2050¹³, jednak przyrost ten będzie spowodowany przede wszystkim dodatnim saldem migracji, a nie będzie opierał się na przyroście naturalnym. W krajach rozwijających się populacja będzie rosła, aczkolwiek nie w dotychczasowym tempie, co wynika także z ujemnego salda migracji.

Konkludując, dotychczasowe trendy migracji międzynarodowej ulegają coraz większym przekształceniom. Zmienia się tendencja w migracjach Południe – Północ. Poczynając od 2000 roku, średnia roczna stopa wzrostu imigracji na Południu przewyższyła średnią roczną stopę wzrostu w stosunku do Północy. Dochodzi także do tzw. procesu feminizacji migracji. Kobiety zaczynają odgrywać coraz większą rolę we wszystkich typach i kierunkach migracji światowej. Wcześniej procentowo w migracjach dominowali mężczyźni

12 Zob. szerzej: R. Black, *Demographics and Climate Change: Future Trends And their Policy Implications for Migration*, Brighton 2008.

13 United Nations Department..., s. 13.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

a kobiety były tylko podmiotami tzw. migracji łączenia rodzin¹⁴. Zmienia się także struktura wieku migrantów międzynarodowych i ich przestrzenny układ. Mimo, że jeszcze w 2013 roku w państwach Północy znajdowała się większa liczba migrantów w wieku produkcyjnym, to liczebność tej grupy szybciej rośnie w państwach Południa, niż w państwach Północy. Przekształceniu ulega też struktura przestrzenna migracji robotników wysoko wykwalifikowanych. Nadal możemy obserwować przepływ tej grupy migrantów z krajów rozwijających się do krajów rozwiniętych w ramach tzw. drenażu mózgow, jednak wytworzył się nowy trend migracji w obszarze samych państw rozwiniętych. Wielu migrantów z tej grupy pochodzi z takich państw jak: Wielka Brytania, Niemcy, Kanada czy Włochy.

Obecnie procesom migracyjnym towarzyszy postępujące zjawisko globalizacji, które prowadzi do szybszych i bardziej złożonych przekształceń tych procesów. XXI wiek wprowadzi wiele zmian w zjawiskach migracyjnych, które obecnie są trudne do przewidzenia. Tym niemniej, podsumowując można wyróżnić następujące tendencje w migracjach światowych:

1. Globalizacja migracji, tzn. coraz więcej państw objętych jest procesami migracji;
2. Akceleracja migracji, tzn. wzrost skali migracji;
3. Dyferencja migracji, tzn. występowanie w większości państw różnych rodzajów migracji;
4. Feminizacja migracji, tzn. wzrost udziału, a następnie dominacja kobiet w ruchach migracyjnych¹⁵.

Jeszcze do niedawna gospodarkę światową, w ujęciu globalizacyjnym, charakteryzowano jako system, gdzie występuje względnie wolny przepływ towarów, usług, kapitału, technologii i wiedzy, ale nie siły roboczej. Zasadne było wówczas stwierdzenie *Capital is global, work is local*¹⁶. Takie podejście reprezentowała także klasyczna teoria handlu międzynarodowego, która zakładała, że czynnik produkcji – siła robocza jest

¹⁴ S. Castles, M. J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, Cambridge 2004, s. 28.

¹⁵ B.B. Haldenwang, *Migration Processes. Systems and Policies. With Special Emphasis on South African International Migration*, Stellenbosch 1996, s. 2-3. Przykładowo kobiety stanowią ponad 70% polskich emigrantów przebywających we Włoszech i około 63% przebywających w Danii (dane spisu powszechnego Polski z 2002 roku).

¹⁶ Na trudności w tworzeniu światowego rynku pracy *global labour market* i jego mobilności zwraca uwagę wielu autorów, zob. U. Beck, *The Brave New World of Work*, Malden (USA) 2000, passim.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

niemobilny pomiędzy państwami. Współcześnie jednak wyróżniającą się cechą światowej gospodarki doby globalizacji jest właśnie międzynarodowa mobilność zarówno kapitału, jak i siły roboczej. Międzykontynentalne migracje stały się trwałym elementem globalizacji. Twierdzi się nawet, że „jeżeli kapitał wędruje po świecie, ludzie powinni za nim podążać”.

Ważnym elementem globalizacyjnej mozaiki staje się ogólnosiwiatowe restrukturyzowanie produkcji i migracji¹⁷. Siła robocza zaczyna podążać za hipermobilnym kapitałem, przy czym zmienia się wielkość, struktura i kierunki ruchów migracyjnych¹⁸. Wraz ze wzrostem przepływu kapitału i towarów następuje wzrost międzynarodowych migracji ludzi, głównie dzięki działalności transnarodowych korporacji i instytucji. W migracjach tych coraz częściej uczestniczą obywatele Polski.

Bibliografia

- Beck U., *The Brave New World of Work*, Malden (USA) 2000.
- Black R., *Demographics and Climate Change: Future Trends And their Policy Implications for Migration*, Brighton 2008.
- Castles S., Miller M.J., *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, Cambridge 2004.
- Cohen J.E., *How Many People Can the Earth Support?*, New York 1995.
- Dall’oglio L., *International Migration and Development*, IOM, New York 2003.
- Docquier F., Marfouk A., *Measuring the international mobility of skilled workers (1990-2000) - Release 1.0*, World Bank Publications 2004.

- Haldenwang B.B., *Migration Processes. Systems and Policies. With Special Emphasis on South African International Migration*, Stellenbosch 1996.

¹⁷ J.H. Mittelman, *How Does Globalization Really Work?*, w: *Globalization. Critical Reflections*, pod red. J.H. Mittelmana, Boulder 1996, s. 235.

¹⁸ Na początku lat 90. liczbę transnarodowych imigrantów szacowano na około 100 mln osób, por. UNFPA. *The State of World Population 1994. Choices and Responsibilities*, New York 1995; J.E. Cohen, *How Many People Can the Earth Support?*, New York 1995, s. 274.

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.

- *International Migration: Trends, Policy and Economic Impact*, pod red. S. Djajic, London 2005.
- *International Migration Report 2013*, United Nations Department of Economic and Social Affairs / Population Division, UN 2013.
- Massey S. D., Arango J., Graeme H., Kouaouci A., Pellegirion A., *Worlds in Motion : Understanding International Migration at the End of the Millennium: Understanding International Migration at the End of the Millennium* Clarendon Press, Oxford - New York 2005.
- Mittelman J.H., *How Does Globalization Really Work?*, w: *Globalization. Critical Reflections*, pod red. J.H. Mittelmana, Boulder 1996.
- Rapoport H., *Skilled Migration: The Perspective of Developing Countries*, World Bank Publications 2004.
- Scholte J.A., *Introduction. A Globalizing World*, w: *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, pod red. J. Baylisa, S. Smitha, New York 1997.
- *Trends in International Migration: Annual Report*, OECD 2005.
- UNFPA. *The State of World Population 1994. Choices and Responsibilities*, New York 1995.
- *World Migration 2005. Cost and benefits of International Migration*, IOM, Geneva 2005.

The Programme is co-financed by the
European Union

Lithuania-Poland-Russia Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 is co-financed with funds from the European Union.
